

Ginter Dzierżon

"L'impedimento della parentela spirituale nella Chiesa latina e nelle Chiese orientali : studio storico-canonico", Vitalyi Gorbatykh, Roma 2008 : [recenzja]

Ius Matrimoniale 15 (21), 233-237

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**VITALYI GORBATYKH, L'IMPEDIMENTO
DELLA PARENTELA SPIRITUALE NELLA CHIESA
LATINA E NELLE CHIESE ORIENTALI. STUDIO
STORICO – CANONICO. ROMA 2008, SS. 348**

W znanej edycji *Tesi gregoriana* został opublikowany kolejny doktorat zatytułowany *Przeszkoda pokrewieństwa duchowego w Kościele łacińskim oraz w Kościołach wschodnich. Studium historyczno-prawne*, napisany przez Vitalyi'a Gorbatykh'a na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie.

Prezentowane dzieło składa z trzech rozdziałów. W rozdziale pierwszym autor przedstawił zamysł doktryny kanonistycznej nad koncepcją pokrewieństwa duchowego w szerokim przedziale czasowym, jakim były czasy od pierwotnego chrześcijaństwa aż do momentu promulgacji Kodeksu pio – benedyktyńskiego z 1917 r.

V. Gorbatykh badając rozwój tej instytucji na przestrzeni dziejów stwierdził, iż jej genezy należy upatrywać w relacjach zachodzących pomiędzy Apostołami oraz ich uczniami, określanymi w doktrynie mianem pokrewieństwa duchowego. Z drugiej zaś strony zwrócił on uwagę, iż z pierwszymi wyraźnymi prawnymi ustaleniami w tej materii spotykamy się nie we wczesnośredniowiecznym prawodawstwie kościelnym, lecz w ustawodawstwie cywilnym. W Kodeksie Justyniana (529) bowiem pomimo tego, iż cesarz dopuszczał pod pewnym warunkami zawarcie związku małżeńskiego pomiędzy panem a jego niewolnicą, która uzyskała wolność, to jednak zabraniał on zawarcia małżeństwa pomiędzy chrześcijaninem a swoją chrześcijanką. Popierając tę tezę V. Gorbatykh przytoczył opinię wyrażoną przez wybitnego historyka prawa J. Freisena, który utrzymywał, iż w tym czasie w źródłach prawa kościelnego nie znajdujemy żadnych wzmianek o zakazach zawierania małżeństwa z powodu zaistniałego pokrewieństwa duchowego.

W swych badaniach nad tekstami źródłowymi autor dysertacji wykazał, iż po raz pierwszy z recepcją dyspozycji zawartej w zbiorze justyniańskim spotykamy się dopiero w uchwałach synodu, odbytego

w Truflo w 691 r. W dokumentach bowiem tego zgromadzenia wprowadzono tego typu przeszkodę dla Kościoła wschodniego.

W tym kontekście przedmiotem szczególnego zainteresowania V. Gorbatykh'a stały uchwały synodów oraz dokumenty papieskie. Z badań przeprowadzonych nad tymi źródłami wynika, iż po synodzie rzymskim odbytym w 721 r. przeszkoda pokrewieństwa nie była znana jeszcze we wszystkich częściach Europy.

Należy jednocześnie podkreślić, iż autor dysertacji poświęcił sporo uwagi ujęciu tej problematyki w Dekrecie Gracjana, u dekretystów oraz dekretalistów. Wskazał on, iż w Dekrecie Gracjana Mistrz Gracjan utrzymywał, iż przeszkoda pokrewieństwa duchowego powoduje nieważność małżeństwa, podobnie jak przeszkoda pokrewieństwa. Według Gracjana, owo ograniczenie wywodziło się z trzech sakramentów (sakrament chrztu, sakrament bierzmowania, sakrament pokuty), a także z katechizmu, tzn. z relacji zachodzącej pomiędzy kierownikiem duchowym a przygotowującym się do przyjęcia chrztu.

Autor studium ukazując zamysł dekretystów nad interesującym go zagadnieniem dowiódł, iż uczeni ci w swych poglądach byli zgodni co do tego, iż przeszkoda pokrewieństwa duchowego zachodziła pomiędzy rodzicami chrzestnymi a ich chrześniakami; nie byli natomiast oni zgodni w tym, czy ograniczenie to odnosiło się również do korelacji zachodzącej pomiędzy szafarzem sakramentu chrztu oraz bierzmowania a osobami ochrzczone lub bierzmowanymi przez niego.

Badając dekretały papieskie zwrócił on uwagę, iż doktryna w tej materii ewoluowała. W dekretalach bowiem papieża Bonifacego VIII utrzymywano, iż przeszkoda ta wynika jedynie z dwóch sakramentów, jakimi były chrzest oraz bierzmowanie.

Trzeci ostatni obszerny passus tego rozdziału V. Gorbatykh poświęcił ujęciu doktrynalnym powstałym w czasach pomiędzy Soborem Trydenckim (1545 – 1563) a promulgacją Kodeksu z 1917 r. Twierdzi on, iż w tym czasie kanoniści w zasadzie nie mieli wątpliwości co do tego, iż przeszkoda pokrewieństwa prawnego pochodziła z prawa pozytywnego. Ponadto wykazał on, iż zmianie uległ zakres tego ograniczenia prawnego. Po Soborze Trydenckim bowiem nie obejmowała ono korelacji zachodzącej pomiędzy dziećmi chrzestnych lub świadków bierzmowania a chrześniakami lub bierzmowanymi.

Drugi rozdział rozprawy został zatytułowany *Formacja konceptu pokrewieństwa duchowego w doktrynie Kościołów wschodnich w czasach przed promulgacją motu proprio Crebrae allatae sunt*.

Oceniając tę cześć opracowania na wstępie należy podkreślić, iż V. Gorbatykh bardzo dogłębnie przedstawił tę problematykę. Otóż w tym przypadku jego analizy dotyczą bardzo szerokiego przedziału czasowego, to znaczy, czasów od wczesnego średniowiecza aż do promulgacji tak ważkiego dla katolickich Kościołów wschodnich dokumentu, jakim było opublikowane w XX w. motu proprio *Crebrae allatae sunt*.

W swych badaniach nad rozwojem doktryny w tej materii w kulturze wschodniej na początku autor studium wskazał, iż jedną z cech charakterystycznych tej tradycji był mechanizm kanonizacji ustawodawstwa cywilnego. Taki proces miał m. in. miejsce w przypadku recepcji dyspozycji Kodeksu Justyniańskiego w uchwałach synodu trullańskiego, odbytego w 691 r. Badając teksty źródłowe tradycji wschodniej V. Gorbatykh dowiódł, iż kan. 53 tego synodu został przyjęty w tak znanych średniowiecznych zbiorach jak: *Ecloga* cesarza Leona III oraz *Basilica* cesarza Leona VI Mądrego.

Należy też zwrócić uwagę, iż eksploracja badawcza dokonana przez tego ukraińskiego kanonistę w tym obszarze studium posiada charakter integralny, ponieważ w swym zamyśle nad tym zagadnieniem nie poprzestał on wyłącznie na ukazaniu rozwiązań w pryncypialnych źródłach prawa, lecz przedstawił on także wiele faktów historycznych potwierdzających funkcjonowanie tego ograniczenia prawnego w życiu Kościołów wschodnich. Ponadto, przedstawił on poglądy takich autorów jak: T. Balsamone, D. Chomatianus oraz M. Blastares).

Za szczególnie cenne w tej monografii należy uznać rozważania nad ustawodawstwem Kościołów wschodnich *sui iuris*. Otóż w opracowaniu tym V. Gorbatykh przytoczył szerokie spektrum ustaleń w przedmiocie przeszkody pokrewieństwa duchowego katolickich Kościołów wschodnich (Kościół koptyjski, Kościół etiopski, Kościół syryjski, Kościół malankarski, Kościół maronicki, dyscyplina rytu armeńskiego, dyscyplina rytu chaldejskiego, Kościół bułgarski, Kościół melchicki, Kościół rumuński, Kościół rosyjski, Kościół ukraiński). Z badań przeprowadzonych przez autora studium wynika, iż przeszkoda będąca przedmiotem jego zainteresowania była uznawana w każdym Kościele *sui iuris*. Niemniej jednak ustalenia przyjęte na synodzie trullańskim były wiążące jedynie dla Kościoła bizantyjskiego; inne Kościoły natomiast nie wymieniały dyspozycji przyjętej na tym synodzie w swoim ustawodawstwie. Dla większości tych wspólnot jedynym źródłem tej przeszkody był sakrament chrztu; ustawodawcy zaś niektórych

Kościółów obrządków wschodnich rozszerzali jej zakres, odwołując się do relacji międzyosobowych wynikających bądź to z sakramentu bierzmowania (maronici, melchici, rumuni oraz ukraińcy), bądź też z małżeństwa (etiopczycy, jakobici, bułgarzy oraz rumuni). Zdaniem V. Gorbatykh'a, dyscyplina większość Kościołów wschodnich na przełomie XIX i XX w. była podobna do tej, jaką ustalono na Soborze Trydenckim.

Ostatni, trzeci rozdział został poświęcony problematyce pokrewieństwa duchowego w dwóch kodyfikacjach, to znaczy, łacińskiej oraz wschodniej.

W końcowej części opracowania V. Gorbatykh w sposób dogłębny prześledził z jednej strony prace nad pierwszym Kodeksem, jakim był Kodeks pio – benedyktyński z 1917 r. a także proces kodyfikacyjny związany z rewizją tego zbioru, zakończony promulgacją Kodeksu z 1983 r.: z drugiej zaś strony skoncentrował on uwagę na pracach nad ustawodawstwem katolickich Kościołów wschodnich znajdujących swe zwieńczenie w motu proprio papieża Piusa XII *Crebrae allatae*, a także w Kodeksie kanonów Kościołów wschodnich, promulgowanym w 1991 r. przez papieża Jana Pawła II.

Na podstawie badań nad ustaleniami prawnymi w tej materii V. Gorbatykh stwierdził, iż zrywająca przeszkoda pokrewieństwa duchowego została skodyfikowana w kann. 1079 oraz 768 KPK z 1917 r. W tym zbiorze zakres tego ograniczenia wypływał z sakramentu chrztu, obejmując swym zasięgiem związki zachodzący pomiędzy szafarzem sakramentu chrztu, ojcem chrzestnym a ochrzczonym. Przeszkoda ta nie znalazła miejsca w Kodeksie z 1983 r.. Z analiz dokumentacji Papieskiej Komisji do Spraw Rewizji Kodeksu z 1917 r. zaprezentowanych w tym studium wynika, iż jedno z założeń kodyfikacyjnych wiązało się ze zniesieniem przeszkód niższego stopnia. Stąd też w nowym zbiorze przeszkoda ta została uchylona.

Ponadto, V. Gorbatykh dowiódł, iż z odmiennym podejściem do tego problemu spotykamy się w tradycji wschodniej. Przeszkoda pokrewieństwa duchowego bowiem znalazła swoje miejsce zarówno w motu proprio *Crebrae allatae* (kan. 70), jak również została ona skodyfikowana w Kodeksie kanonów Kościołów wschodnich (kan. 811). Źródłem bezpośrednim tych przepisów był kan. 53 synodu trullańskiego. Według V. Gorbatykh'a, do systemowej odmienności podejścia do tego zagadnienia przyczyniła się w głównej mierze odmienność tradycji Kościoła wschodniego oraz zachodniego.

Prezentowaną monografię należy przyjąć z ogromnym uznaniem. Określony przez V. Gorbatykh'a cel badawczy jakim była ewolucja dyscypliny w przedmiocie przeszkody pokrewieństwa duchowego wymagała od autora przeprowadzenia szerokiej kwerendy. Studium to charakteryzuje się ogromną wnikliwością analiz. Autor bowiem nie tylko śledzi w nim myśl Kościoła na przestrzeni jego dziejów, lecz osadza także swe wywody w kontekście historycznym.

Konkludując należy podkreślić, iż zawarte w tym dziele dokonania są cennym wkładem w rozwój badań nad instytucjami materialnego prawa małżeńskiego.

Ks. Ginter Dzierżon